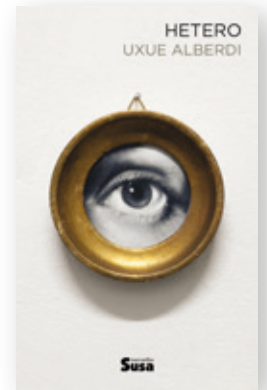

“ ” Konplexutasuna agertzeko lekua da literatura, ez lezioak ematekoa

Uxue Alberdi Estibaritz

Helduentzako zazpigarren lana argitaratu berri du Uxue Alberdik, hirugarrena ipuingintzan: *Hetero* (Susa, 2024). Zortzi narrazio bildu ditu liburuan, eta denen abiapuntua izan da memorian geratu eta “noizbait ere honi buruz idatzi behar dut” pentsarazi dion paisaia, une edo harremanen bat.

 DANELE SARRIUGARTE MOCHALES DANI BLANCO / ARGIA CC-BY-SA

Hamaika urte pasa dira *Euli-giro*-tik —zure bigarren ipuin-liburutik—.
Koska igarri dut, nabarmen.

Azkenengo urteetan ahalegin kontzientea egin dut hobeto irakurtzen eta idazten ikasteko. Lehenengo liburua, *Aulki bat elurretan* (Elkar, 2007), 20 urterekin idatzi nuen; pasio handia neukan irakurketarekiko eta idazketarekiko, baina oso haztamuka idazten nuen. Gogo handia neukan, baina ez nekien zer idatzi nahi nuen. Sormen-prozesuetan beti dago haztamukako fase bat, beharrezkoa, bide ezezagunetatik ibili behar baitugu. Baina, gehiago eta hobeto irakurri ahala, tresna eta intentzioa zorrozten ahalegindu naiz. *Euli-giro*-n ideia edo sentsazio gutxi batzuetatik abiatu nintzen, eta ez nekien nora nindoan.

Hetero-n, idatzi aurretik hurbilketa-lan handia egin dut oharrek hartzen, memoria-ariaketak egiten, egitura narratiboak bilatzen, materiala biltzen. Baneuzkan istorio batzuk deika —per-

tsionaien arteko dinamikak, paisaiak, hizkerak, eszenak— eta horiek kontatzeko modurik niretzat zintzoenaren bila aritu naiz. Eta gozamina izan da. Zortzi ipuin idatzi ditut hiru urtetan, baina igual 500 irakurri. Zaila da norbere eboluzioari atzera begiratu bat egitea, baina uste dut kontzienteago idatzitako ipuinak direla, eta irakurle-ibilbide askoz ere handiagoarekin.

***Euli-giro*-z geroztik argitaratutako liburuetan entzumena oso presente dago.**

Entzumenarena diozu, eta, ez dakit nola lotzen diren, baina uste dut baduela zerikusirik: *Euli-giro*-tik aurrerako liburuak ausartagoak direla uste dut. Ordura arteko lanetan gehiago ezkutatzen nintzen hitzen atzean. Idazketa izan daiteke gortina, edo izan daiteke leiho. Benetan iruditzen zait zerbait ondo kontatzeko lehenengo baldintza kontatu nahi izatea dela, kontatzera ausartzea. Edozein arte

diziplinatan erakusteko edo ezkutatze-ko erabil daitezke baliabide tekniko-artistikoak. Erakusteak beldurra ematen du, baina nik beldurren gainetik beraien nahaspila erakustera ausartzen diren idazleak miresten ditut. Denok gara kaos bat, inor ez dago ezertaz erabat ziur; denok dauzkagu kontraesanak, denok gara kutreak eta ederrak. Horregatik, laprast egiteko, jendea gurekin desados egoteko, gustatzeko eta ez gustatzeko arriskuarekin ere esatera ausartzea inportantea iruditzen zait fundamentuzko zerbait egiteko. Uste dut *Jenisjoplin*-en hasi nintzela ausartago izaten, eta *Kontrako eztarritik*-en, *Dendaostekoak*-en eta *Hetero*-n badagoela esateko atrebimendu hori. Zer da kontatu nahi dudana? Zer da ni zirraratzen nauena? Entzumenera nolabait ekarrita, bada: hasteko, nire barruari entzun diot.

***Hetero* jarri diozu izenburua. Irakurketa teorikoek zer-nolako eragina izan dute zure lanean?**

Hasteko, esan behar dut ez nintzatekeela ausartuko liburu honi *Hetero* izenburua jartzen zugatik izan ez balitz. Hori horrela da. Leireri [Lopez Ziluaga, Susako editorea] ipuinak entregatu ahala, erdi lotsatuta esaten nion: “Oso heteroa da”. Bazen esateko modu bat: “Hau da niri atera zaidana, baina konturatzen naiz”. Eta halako batean pentsatu nuen: “Eta hau baldin bada ipuin hauek niri esaten ari zaizkidana?”. Orduan, beste toki

batetik begiratu nien. Barruak eskatu ahala joan nintzen ipuin horiek sortzen, eta, tituluarekin topo egin nuenean, aldi berean sortu zitzaizkidan beldurra eta ardura. Izenburu potentea da, bastante *enpotratzailea*. Paretaren kontra jartzen zaitu. Ez da gauza bera liburu bati *Ukitzen gaituen ura*, *Gizakiaren adin guztiak* edo *Hetero* jartzea. Besteak ederrak izan zitezkeen, sinbolikoak, baina ez zuten asko *esaten*, ez zuten bildumaren gainean argi espezifikoa bat isurtzen. *Hetero*-k bai. *Hetero* irakurtzean, nik uste, denok jartzen garela pixka bat alerta. Zer esan nahi digu izenburu honekin? Beldurra ere ematen zidan, banekiela-ko izenburuari buruz hitz egin beharko nuela. Baina barruak baietz esaten zidan, ulertzen ez dudana guztiarekin ere. Izenburu hau ez da zerbait oso kontrolatua. Badaude ikusten ditudan gauza batzuk, eta badaude puntuitsuak, oraindik gorputzetik erabat pasatu ez ditudanak. Idazketa, niretzat, erabat etxekotu gabe dauzkadan emozioak, oraindik guztiz ulertzen ez ditudan kontuak mugimenduan jartzeko modu bat da.

Tituluarekiko nire puntuitsuak badu zerikusirik heteroarauarekin: sistema batean botere-lekuan zaudenean, ez duzu hari buruz hainbeste pentsatu behar izaten. Pentsatzeko asko lagundu zidan McKenzie Warkek zuk itzulitako *Maitasuna eta dirua, sexua eta heriotza* liburuan, hetero izateaz baino, hetero jarduteaz pentsatzeko egiten duen gonbitak. Izan ere, heteroaraua desirarekin lotzen dugu lehenengo, baina hori baino askoz gehiago da. Eta nik uste dut pertsona berarekin edo antzekoekin oheratzen jarraitu arren, aritu gaitezkeela heteroago edo ez-hain hetero, eta mugimenduak egon daitezkeela oheaz beste ere.

Erregimen politiko bat da.

Bai, eta simulakro bat, teatro bat, estruktura ekonomiko eta psikologiko bat... Ni saiatzen naiz gero eta kontzienteago izaten noiz eta zertan ari naizen hetero jokatzeko. Zain nago, oraindik ez dit inork galdetu: heteroa al zara? Askok pentsatu dut horretan, zertan naizen oso heteroa, eta zertan uste dudana ez naizela hain heteroa. Zertan des-heterotu naizen eta zertan ez.

Liburura etorrira, heteroarauaren barruan kokatzen dira pertsonaietako asko, bai harreman sexu-afektiboetan baina baita, adibidez, aitekiko eta, aita biologiko, kultural eta politikoei hain ha-

rremanetan ere. Autoritatearekiko harremanean heteroak dira. Transfeminismoari esker kulturalki des-heterotzeko mugimendu batzuk egiten ahalegindu naiz: ez dizkiet nire lanak kontrasterako aita kulturei pasatzen, ez dut autoritatea hor bilatzen, baizik eta nire tresnak eta kapital kultural pilatua ahizpekin konpartitzen saiatzen naiz, eta nire kide emakumezkoak, bollerak, marikak entzun, irakurri, ulertu nahi ditut, nire burua haiekiko konbertsazioan kokatzeko.

Ipuinetako korapilo asko ere heteroarauari loturikoak dira.

Bai. Pertsonaia asko bi indar kontrajarriren artean tenkatuta daude: nahi dute aita hil eta aitari bizirik iraunarazi, deseroso daude baina ez dute jokoa uzten, aldi berean nahi dute hor egon eta hor ez egon. "Gizakiaren adin guztiak" ipuinean aitari bizirik eta indartsu eutsi nahi dion familia bat ageri da. Igeriketa erronka bat antolatzen dute aitak eta bere bi seme-alabek parte har dezaten, eta familiak dena prestatzen du aitak irabaz dezan. Alabak izugarrizko lasaitua hartzen du aitak oraindik irabaz diezaiokeela ikusten duenean, zerbait askatzen zaio paparrean. Aitaren zahartzaroak sortzen didan inpresiotik idatzi nuen ipuin hori; baina gizartera zabaltzen badugu, ez al da jokoa beti aitak irabaz dezan antolatzen?

“ ”

Ez gustatzeko arriskuarekin ere esatera ausartzea inportantea iruditzen zait fundamentuzko zerbait egiteko

Irakurketa teorikoago horiek nabaritu arren, ez da batere liburu panfletarioa.

Lagun idazle batek idatzi zidan "Literatur lezioak" amaitu bezain pronto, esanez birrintzailea iruditu zitzaioela: "Gorrotatu dut editorea, gorrotatu dut idazlea eta gorrotatu dut nire burua idazlearekin identifikatuta sentitu naizelako, eta horrelako harremanetan korapilatu izan naizelako". Ipuin horri dagokionez, editorea zer esanik ez, baina idazlea ere ez da harrotzeko moduko leku batetik harremantzen editorearekin. Hor kontatzen den antzeko lokatza bizitzen ari nintzenean *Kontrako ezta-rritik* idazten ari nintzen, burua teoria feministaz beteta neukan; teoria bane- kien, baina berdin *erori* nintzen. Gure

kutrekieretan kateatzen gara, gure zu- loetan. Saiatu naiz ipuinetan botereke- riaz funtzionatzen duten gizonezko per- tsonaiez gain, emakumezko pertsonaiek harreman horietan jartzen dutena ere erakusten, haiek ekuaziotik atera ordez.

Zaila da desbotereturen alderdi kutrea erakustea.

Familia nuklearra apurtzeari edo gain- ditzeari buruz hitz egiten dugunean, heteroaraua kritikatzan dugunean, bes- te borroka askotan bezalaxe, gauza bat gertatzen da: gainditu edo puskatu edo aldatu nahi dugun horrek eraiki gaitu, horren gainean bizi gara, batzuk beste- ztuk baino gehiago. Politika behar dugu, behar ditugu teoria eta esloganak, pen- tsamendu zorrotza, baina literaturak ez du zertan izan gauzak nolakoak izan behar luketen esateko lekua, ezpada konplejizatzea eta erakustekoa. Nola mugitzen gara? Zer gertatzen da gure barruko uretan? Nola maitatzen dute pertsonaiek? Nola desiratzen dute? Zer nahi lukete, baina zer egiten dute? Irudi- tzen zait konplexuak izateko lekua dela literatura, ez lezioak ematekoa.

Adibidez, Annie Ernauxen *Pasio hutsa* irakurtzen dut, eta, hasteko, haserretu egiten naiz tituluarekin, ze niretzat ez da pasioa, obsesio bat da, kateatze bat eta toki gaixo bat; eta, aldi berean, izugarriz- ko liburua iruditzen zait. Irakurtzean sufritu egiten dut, nire burua denbora guztian oihuka ari zaio narratzaileari, *alde hortik!*; baina zergatik idatzi zuen Ernauxek? Hain zuzen, ez zelako joan. Eta inportantea da esatea feministak ere kateatzen garela harreman itogarrietan, boterekeriazkoetan, gure maitasuna ez dela *garbia*, denok dauzkagula zuloak. Inor ez da beregaina, denok gara men- dekoak, eta inportantea da literatura feminista hori guztia eskura edukitzea. Baina, inportanteagoak dira lagun onak, esango dizutenak: irten hortik. Eta emango dizutenak denbora horretarako.

Ipuinetako pertsonaiek jokatzan du- ten modua ez da ereduagarria, baina, aldi berean, ez daude eroso egoteko bezain itsu. Bestalde, badira marko hetero horren barruan samur eta ondo mai- te duten pertsonaia ere, zailtasunak zailtasun, elkar zaintzeko ariketa egiten dutenak.

Ez nuke elkarrizketa amaitu nahi hizkuntzaren lanketa aipatu gabe. Etxeko marka da zorroztasuna eta aberastasuna zure kasuan, baina

oraingoan beste urrats bat egin duzula iruditu zait, bereziki "Ukitzen gaituen ura"-n.

"Ukitzen gaituen ura" *Jenisjoplin*-en prekuela da, nolabait. Gozamina izan da idaztea. Gure nerabezaroko paisaia sonoroa harrapatu nahi nuen: hitz egiteko moduak pertsonaiez eta garaiaz esaten duena. Ipuinak euskara batuan idatzita daude, baina ziprztinduta daude euskañolez, mendebaldeko berbakeraz, sukalkiz. Niretzat oso inportantea da hizkuntza ondo ardaztuta egotea —sintaxia, azpiko erreka—, euskarak nola funtzionatzen duen jakitea. Hizkuntza animalia bizi bat da.

Idazteko hizkuntza ezagutu behar dugu, jakin behar dugu nondik hartzen duen arnasa, bere potentzia eta posibilitateak ezagutu, ikusteko nondik zikindu edo hautsi dezakegun. Ustez erdarakadarik batere gabeko liburu pilo bat dago euskaraz, nire ustez, gaizki idatzita. Gaizki idatzita diot hizkuntzak ez duelako dantza egiten, ez ezer esaten, kartoizkoa delako. Aldiz, orain aterako den Mirenen [Amuriza] *Pleibak* nobela euskal literatura hurrengo fasera eramateko behar genuena delakoan nago. Uste dut bera dela euskarari ondoen entzuten dakien idazleetako bat, izugarrizko belarria dauka eta, hain justu horregatik, sartu ditzake "pollalapiz bat etorri zait" edo "hauek notas batzuk izan dira beti" moduko esaldiak, aldi berean esango baitizu "tipo narrutari batek". Badaki narrutari eraikitzen, eta jarri egiten dizu, baina *zorrra* esan behar duenean esango du *zorrra*, zergatik ezin dugu esan *zorrra* euskaraz liburu batean?

Beste edozein arlotan bezala, zure tresna ondo ezagutzen baldin baduzu askoz ere aukera handiagoa daukazu askatasunera jotzeko. Hizkuntza arduratik edo arduragabekeriatik *hautsi*

“ ”

Idazteko hizkuntza ezagutu behar dugu, bere potentzia eta posibilitateak ezagutu, ikusteko nondik zikindu edo hautsi dezakegun

daiteke. Uste dut bereizi behar ditugula euskaraz sendo idatzita dauden liburuak, zikinduta, ziprztinduta edo behartuta egon arren badutenak mugimendua, erritmoa, kolorea, bizia, belarria... eta, ustez, euskaraz idatzita egon arren, gaztelaniaz idatzita dauden testuak. Honi buruz oso gutxi hitz egin da, baina urgentea iruditzen zait. Euskaraz ondo egiteak ez du esan nahi kartoizko eta denok berdin. Ardaztu dezagun tresna sakon eta gero apurtu dezala bakoitzak nahi duen modura, jolas dezagun hizkuntzarekin jende gehiago kabitzeke, eta irudimena zabaltzeko. ●

Hesi harpa
LARRABETZU

**LARRABETZUN,
EUSKARAZ BIZI**

www.larrabetzu.eus / udala@larrabetzu.eus

**UDALERRI
EUSKALDUNEN
MANKOMUNITATEA**

